

s mindezt szokott alaposságával jellemzi. Színesen mutatja be a még egészen föl nem fedett gyökerű magyar tánczene, a *verbunkos-zene* előbukkanását és egyetemes győzelmét. Ez a magyarság leglelkéből fakadó új zene diadálmasan kerekedik a kollégiomok kórusai, melódiariumai fölé s egyúttal elérkezik a magyar lelkű kamara-zene és zenekar lehetősége.

E tanulmány újabb bizonyága annak, hogy *Szabolcsi Bence* milyen hangyaszorgalommal, tárgya iránti szeretettel és tisztelettel, milyen tiszteletreméltó művelődéstörténeti és zenetudományi készsültséggel ássa ki és mutatja be a magyar zenei élet multjának egy-egy nehéz munkával megrajzolható fejezetét.

Viski Károly.

KÉRDÉSEK.

24. kérdés. Hol ismerik a *kordát*, kik viselik és miért, mi a jelentősége?

25. kérdés. Ismer-e az alföldi magyar nép egy *daku*, *dakú*, *dóka*, *dókány* vagy *daku-ködmén* nevű ruhadarabot? Hol, milyen hangalakban és milyen jelentésben ismerik ezt a szót? Kérjük e ruha anyagának és formájának lehetőleg pontos leírását.

26. kérdés. Hol használja az alföldi magyar nép a *korhely* szót (köznyelvi 'részes' jelentésén kívül) 'lusta' jelentésben?

27. kérdés. Hol ismeri az alföldi magyar nép a *szöllőháttya* vagy *szöllőhártya* kifejezést? Ismeri-e ezenkívül a *kukorica*-, *krumpli*-, *paszuly-háttya* vagy *-hártya* kifejezést is, és mit értenek rajta?

FELELETEK.

Feleletek a 10. sz. kérdésre. Kiskőrösön szokás, hogy a polgárnőknél fésűt, kendőt, gyöngyöket, fülbevalót, esetleg más kedves kisebb tárgyat helyeznek a koporsóba eltemetés végett. A férfival sapkát, dohányzacskót, pipát temetnek el; a legénnyel virágot, a hajadonnal koszorút. *Dr. Bencsik Imre.*

A fésű használása több s más-más forrásból nyert értesülés szerint, *Kiskunfélegyházán* még a legújabb időkben is szokás. Az utoljára használt fésűvel együtt eltemetik a kifésült hajat is, sőt nők-

nél az egész életen át kifésült s öszszegyűjtött hajat zacskóba téve, esetleg párnaszerűleg. Van olyan adat is, hogy a fésűt nem a halottal temetik, hanem a földdel a rögdobással dobják a sírba. A fésűt esetleg, az eldobás miatt, a rossz fésűkből választják.

Jancsák József.

A csongrádmegyei *Sándorfalva* községben a halottal együtt ma is eltemetik azt a fésűt, amellyel utoljára fésülködött és pedig úgy a férfiaknál, mint a nőknél és a gyermekeknél egyaránt. Eltemetik a fér-

fiakkal azt a borotvát is, amellyel utoljára megborotvták a halottat. — *Tápé* községben csak a lányokkal temetik el az általuk viselt körfésűt, de hogy ezt miért teszik, annak magyarázatát adni nem tudják. — *Algyő* községben is szokásban van a halott által használt fésűnek a vele együtt való eltemetése.

Dr. Dósa István.

Szeged-Felsőtanyán a rk. vallású halottakat fésűvel temetik el.

Bányai Péter.

A halottnak eltemetése azzal a fésűvel, amellyel utoljára fésülték (férfi és nő) itt-ott még *Baján* is szokásban van. (Kis-Csávoly, Alvég.) Egyik tanítványom mondott egy csetet, hogy a Bács megyében fekvő *Csátalja* községben is látott egy ilyen temetést. Ez a község német anyanyelvű, de a fésűvel temetett férfi magyar anyanyelvű volt.

Bajai József.

Szeged-Alsótanyán temetés alkalmával a frissen felhantolt sírt körüljárják és pedig ének mellett vagy imádkozva. Az ima sokszor csendes, a módosabb embereknel hangos. Az ének is csak jobbára a módosabbnak jár ki.

Szécsy György.

Feleletek a 11. sz. kérdésre. A *Kunhalom* szót Csongrád megye dorozsmai járásában egyedül csak *Sándorfalva* községben ismerik és ehhez az az emlék fűződik, hogy ezek a kúnhalmok akként keletkeztek, hogy a régmúlt idők háborúiban elesetteket oda temették el, tehát tulajdonképen tömegsírok ezek a kúnhalmok. A járás többi községében ismeretlen ez a kifejezés.

Dr. Dósa István.

Hódmezővásárhelyen a mártélyi Tiszához közel volt két halom (ma már nincsenek meg, mert elhordták

töltésnek), amelyeket *kunhalomnak* neveztek. Magyarázatát azonban nem tudják adni annak, hogy miért hívták így. Hódmezővásárhely határában van ugyanis sok halom, és mindenik más-más elnevezés alatt ismeretes; van pl. Sóshalom, Szőkehalom, Bővehalom, Tegehalom, Székhalom, Feketehalom, Óthalom, Vöröshalom, Apróhalom, Kishalom, Pósaalom s még többféle halom is.

Bányai Péter.

A *Kunhalom* szót gyakran hallottam. *Kisújszállás* környékén (helyét egész biztosan nem tudom, de úgy emlékszem, Karcag és Kisújszállás határán) lévő dombot hívnak így, melyről azt a szóbeszédet hallottam, hogy kunok vannak oda eltemetve.

Sichert Ernőné.

Kunhalom Gyomán is van nem egy és a kunok itt átvonulása idejéből valónak tartják: temető helyül.

Kner Izidor.

A *tiszazugi* magyar nép a *kunhalom* szót általában nem ismeri. A Tiszazugban előforduló halmok elnevezése Cibakházán: Egyes-halom, Kettes-halom, Nagyréven: Zsidóhalom, csupán egy halmot neveznek *Kunhalomnak* és pedig Tiszaföldvár határában, az Ócsöd irányában, a Holt-Tisza mellett emelkedő halmot, melyről az ott levő uradalmat „Kunhalmi gazdaságnak” nevezik. A kunhalom elnevezésről különbözők a vélemények. Egyesek szerint — és ez az általánosabb vélemény. — azért nevezik e halmot kunhalomnak, mert a mongol-tatárjárás idején a kéme-kül előreküldött kunok e halmot szállták meg először és az annak oldalába ásott vermekben tanyáztak. Mások szerint a kunmagyar harcok elesetteit e halom alá temették.

Domokos Sándor.

Feleletek a 13. sz. kérdésre. A kukorica-törés után, ha a szárat kivágják, azután kisebb kúpokba rakják össze. Akkor „kúpolnak“. A kúpokból rakják azután a boglyát. A nádvágásnál is kúpolnak, vagyis itt is kúpotat csinálnak.

A gabonánál asztagba rakják a kéréket s a tetejét azután „hajazák“ be. A szénánál pedig az asztagot „lekötelezik“ (szénából kötelelet csavarnak s ezzel leerősítik, így védik a szélviharok ellen), azután a végekre: „bábot“ tesznek.

Szalay Gyula.

A *tiszazugi* magyar, amikor a kukoricát letörte, avagy a nádat levágni készül, meghívja a sógort, komát és szomszédot „kúpolni“, ami alatt a tengeriszárnak és nádnak kúp alakban való összerakását és csúcsban fűzfavesszővel, vagy círokkal való összekötését érti.

Domokos Sándor.

Hercegszántó bácskai községben ilyen kifejezés fordul elő: *Bekúpolják* a kukoricaszárat (azaz kúpba rakják). A község anagyar és bunyevác nyelvű. Az egyik tanítványom *Kaposmérőn* (Somogy m.) hallott ilyen kifejezést: Ne *kúpoldj* ottan (= ne gubbaszkodj, ne kuporogj értelemben).

Bajai József.

A *kúpol* igét használják Hódmezővásárhelyen is, még pedig trágyahordáskor. A szántóföldre kihordott trágyát ugyanis nem terítik szét és nem szántják le azonnal, hanem a szekérről apró, kis kúp alakú csomókba rakják a szántóföldön. Ez a munka a *kúpolás*. Ugyancsak kúpolják a kukoricaszárat is. Ugyanis, mikor levágják, összekötik és kúpokba rakják.

Bányai Péter.

Röszkén a *kúpol* ige „kúpászkodik“, „kúpolódik“ = keresgél, kutat.

Heim Mária.

Gyomán kúpol alatt kúpolást értenek. Például: Kúpba rakta a csutkát. Felkúpolta a boglyát. Hegyességű betetőzést jelez. Érdekes, hogy csutkát mondanak, holott kukoricaszárról van szó, merthogy a csutka az, amelyről a tengerit lemorzsolják.

Kner Izidor.

A *szegedi tanyákon* a „kúpol“ igét még igen gyakran használják „kúpol“, „kúpolódik“, kúpászkodik alakzatokban és az mindig keresést, kutatást jelent. Különösen öregebb emberek használják nagy szeretettel. Fiataloktól még nem igen hallottam ezt a szót. Ezután jobban megfigyelem és megfigyeléseimet közölni fogom.

Szécsy György.

A MNy. XXIV. 294. olvasom: „*Kúpol*: téglalakú ganédarabokat kúpszerű halmokba rakja, hogy megszáradjanak a levegőn“. (Bé-késm. Szentandrás, Öcsöd.)

Szendrey Akos.

Cegléden ismerjük a *kúpol* igét, kúpot (szár-, nád-, zsúpkúpot) rak jelentéssel. Tehát a *kúpol* olyanféle képzés, mint a (*borozda*:) *borozdol*, (*dárbol*:) *dárbol*. Pl. *Csinájjátok már a flüstököt mer már kúpónak*. Minálunk az a szokás, hogy csak reggeli után törik a kukoricát, előtte szárat vágnak és a levágott szárat kúpokba rakják; ezt a műveletet fejezik ki a *kúpol* igével.

Túri Károly.

A *kúpol* ige népnyelvi jelentésére vonatkozólag tanítványaim (kalocsai r. kath. tanítóképző intézet) közreműködésével több adatot gyűjtöttem. Kalocsa vidékén ez az ige kétféle alakban ismeretes a nép nyelvében: 1. *kúpol*. Bogyzslón *kú-*

pol: ,valamit beföd, betakar' (pl. répát) vagy kúpba összerak' (kórószárat [kukoricaszár], kendert mosás után). Fajszon a kórét (kóró, kukoricaszár), kendert kúpolják, Kiskőrösön a kukoricaszárat kúpolják, míg a bácsmezei Kulán kúpba rakják. — 2. Kúpoz, kúpozás. Szabadszállás és Fülöpszállás községekben s azon a környéken a kukoricaszár berakásánál s a répa vermelésénél használják e szavakat. Szárkúp s ebből: kúpoz, kúpozás. ,Szárkúp' a kalocsai nép ajkán csu-makúp. Egy kalocsai népballada mondja:

Varjú Pista ugyan mit gondótá,
Mikó a csumakúp melé átá,
Kezödbe vöted a mégtötöt fegyve-
[röd,
Nem sajnátad a gyönyörü életöd?
(Kalocsa.) Timár Kálmán.

Felelet a 17. sz. kérdésre. Mészáros Lajos úr azt kérdi, hogy 1. igaza van-e abban, hogy a *korhely* szónak Arany Toldijában nem ,része-ges, iszákos', hanem (mint az Alföld némely vidékén is) 'lusta, lomha' a jelentése; 2. ismeri-e a *korhely*-nek ez utóbbi jelentését a régi nyelv is, és 3. mi a *korhely* szó eredete. — Első kérdésére azt felelhetjük, hogy igaza van. Ezt különben már rég észrevette Móczár József (MNy. V, 21) és részletesen tárgyalta Csefkó (Nyr. XLIII, 90), Viski (Nyr. XLVI. 180) és Szendrey (Nyr. XLVII, 189). Második kérdésre azt válaszolhatjuk, hogy a *korhely* szónak ezt a jelentését a régi nyelvből nem tudjuk kimutatni (sem az OklSz.-ban, sem a NySz.-ban nincsen rá adat), tehát lehetséges, hogy csak újabb korban kapta könnyen érthető jelentésváltozás következtében ezt a jelentését. De azért az sem lehetetlen, hogy talán már régebben is használták mind-

két jelentésben. *Korhely* szavunk ugyanis (ezzel harmadik kérdésére is válaszolunk) a német *Chorherr* átvétele. Ennek t. i. már magában a német nyelvben is támadt (valószínűleg a reformatió korában) megvető jelentésárnyalata, s ezzel került át ez a szó (valószínűleg szintén a reformatió hatása alatt, mert a legrégebb ismert magyar adat csak 1720-ból való) a magyarba, és általában szidalmazó, megvető jelentése itt könnyen specializálódhatott a nyelvtérületnek egyik részén 'része-ges', másik részén pedig 'lusta' jelentéssé. Legrégibb magyar alakja bizonyára *korher volt, de a két *r* másodika a mi nyelvünkben csakhamar *l*-lé hasontalanult. Vö. pl. *Argyélus* < lat. *Argirus*, *Borbála* < lat. *Barbara*, (*Bernát* <) r. *Bernáld* < lat. *Bernardus*, nyj. *ferhel* < ném. *verhör*, nyj. *gárnyél(os)* < nyj. *gárnér(os)* < ném. *garniert*, nyj. *krumplinc* < ném. *kronprinz*, r. *morkoláb* < *markoláb* < kfném. *marcgräve*, *perjel* < lat. *prior*, *porkoláb* < ném. *burggraf*, r. *purgamál* < *purgamár* 'bizonyos szövetfajta' < ném. *Bergamoer* (Tuch), nyj. *rozmalin* < *rosmarin* nyj. *röjtő* 'vesszőből font haltartó' < *röjtöl < ném. nyj. *reiter*, nyj. *spórhelt* < ném. *sparherd*, r. *turnél* < ném. *turnier*, *Turtul* (a Táttra egykori neve) < *Turtur*. Így lett *korher-ből is előbb *korhel*, s aztán *l* > *ly* változással a mai *korhely*. Ez az *r* > *l* > *ly* változás szintén igen gyakori nyelvünk történetében. Vö. pl. nyj. *barbolya* 'nagybögő, bassgeige' < tót *barbora*, *borbély* < ném. *barbier*, *borbolya* 'sauerdorn' < olasz *berbero*, nyj. *brusztuj* 'eine art klette' < oláh *brustur*, *erkély* < kfném. *erkëre*, *esztérgály(os)* < szl. *stregar*, *Gergély* < lat. *Gregor*, nyj. *hordály* < *hordár*, (*Ürmény* hn. <) *Irmély* < *Irmér*, *kvártély* < ném. *quartier*, r. *már-*

tély 'vértanú' < lat. *martyr*, *mordály* < r. *mordár*-puska < kfném. *mordêr*-, r. *ordély* < ném. *order*; (< fr. *ordre*), *rostély* < ném. *nyj. roster*, *Sêrêstély* < *Sêrêstêl* < *Sêrêstêr*; < lat. *Sylvester*.

Horger Antal.

Felelet a 9. sz. kérdésre. Breznay Zoltán a békéscsabai felsőkereskedő iskola II. oszt. tanulója, az Ifjú Polgárok Lapjának folklóre pályázatára beküldött gyűjtésében olvastam a következő feljegyzést: „Békéscsabán a hozzátartozói a sírt, mikor már a koporsó benne van, háromszor körüljárták, hogy lelke vissza ne járjon“. (1929 okt. 18.) A feljegyzést sok tekintetben hiányosnak találván, kérdőpontokat küldtem neki s alapos utánajárásra kértem. Március 18-iki válaszából íme a békéscsabai sír körüljárásának részletes leírása. A sír körüljárása ősi szokás a békéscsabai és orosházi evangélikusoknál s ma sem maradhat el egyetlen temetésnél sem. Amint a hivatalos szertartás véget ért s a pap és a kántor eltávoztak, megkezdődik a sír behányása. Mire a koporsóra kapált föld a temető szintjét elérte, a halott lábánál felsorakoztak a sírjárók. Elöl a legközelebbi hozzátartozó, utána a többiek életkor szerint, végül a „megtisztelők“. A halott lábától balról jobbra haladnak, fejüket lehajtván, kezüket imára kulcsolják s a Miatyánkot mormolják. A halott fejéhez érván, egy pillanatra mindenik megáll s lehajolván, egy marék földet dob a sírra. Aztán mindjárt tovább megy s a sírt még kétszer megkerülvén, ugyanannyiszor ismétli a rögdobást. Amikor a menetben legutol-

só is kidobta a harmadik marék földet, megállanak és lehajtott fővel magukban imádkoznak. Aztán a felfogadott halottsírató (öreg, szegény) asszony a bibliából mondatokat olvas fel (Csabán tótul, Orosházán magyarul) s ezeket a sírjárók hangosan utána mondják. Végül hasonló módon elmondott Miatyánk után a sírjárás rendjében lehajtott fővel s összetett kézzel haza indulnak. Utközben azonban nem szabad hátranézniök, mert a halott lelke éjjel meglátogatná őket. A sírjárásnak többféle magyarázatát adják: megakadályozzák vele a lélek hazajárását, — amilyen keményvé lesz a föld a sírjárók talpa alatt, olyan keményen fog állani a halott lelke a menyorszámban, s az ördögök nem lophatják el lelkét a pokolba. Azt is mondják, hogy régesrégén csak a halott haragosai szokták volt a sírt körüljárni, hogy ezzel a mintegy kibékülési aktussal kiengeszteljék a halott lelkét. A sírjárás csak akkor marad el, ha nincs rá hely; de a körülállás és a szokás többi része ez esetben is megtörténik.

Íme ez az adat is mutatja, hogy központi vezetés és irányítás, kis pályadíjak, dicsérő oklevelek stb. mellett mily eredményes néphagyomány-gyűjtést lehetne végeztetni tanulóinkkal. S ezért felvetem a kérdést, hogy amit a már megszűnt Folklóre Fellows abbahagyott, de amit az idén egy évre Siklaky István, az Ifjú Polgárok Lapjának szerkesztője, újból életre keltett: nem vehetné-e programjába — legalább a maga területére — a Szegedi Alföldkutató Bizottság Néprajzi Szakosztálya?

Szendrey Zsigmond.